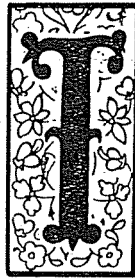

Ahmed B. Âsım El- Antâkî (v. 220/835)

ASAVVUF tarihindeki mümtâz mevkii dolayısıyla hayatı hakkında da haklı olarak, fazla bilgimiz olmasını arzuladığımız **Ebû Abdillâh Ahmed Âsım el-Antâkî**, maalesef bu cihetiyle, henüz haklarında vâzih mâlumât elde edemediğimiz sûfilerden farksız durumdadır (1). **El-Hucviri**'nin "Uzun bir ömür yaşadı" (2) geclindeki ifâdesiyle, 220 h. ye doğru vukû bulan vefâtı nazarı itibara alınırca, II. hicri asrın başlarında, nisbesini borçlu olduğu Antakya'da doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Tabakât kitaplarında

onun **Bışr b. el-Hâris**, **Es-Seri es-Sakati** ve **el-Hâris el-Muhâsibi**'nin akrabandan olduğuna (3), **Fudayl b. el-İyâd**'la görüştüğüne ve hatta **Etbâ'ut'tâbiin**'den birçok zevâtla tanıştığına (4) dair kayıtlar, biraz da onun değeri hakkında imâda bulunur mâhiyettedirler.

Ahmed b. Âsım el-Antâkî, hocası **Ebû Suleymân ed-Dârâni**'nin (v.215/830) büyük takdirini kazanmış ve onun takdığı "**Câsûs el-kulûb**": (kalbler câsusu) lakâbiyla yâdedilegelmişti (5). Kendilerinden rivâyet ettiği zevât arasında **Ebû Muâviye ed-Darîr** ve onun kademesinden olanlar vardı. Başta vefâkâr iki talebesi **Abdulazîz b. Muhammed b. Muhtâr Eş-Dimaşki** ve **Ahmed b. Ebi'l-Havâri** olmak üzere (6) **Mahmûd b. Hâlid**, **Ebû Zur'a ed-Dimaşki** (7) ve **Muhammed b. Yûsuf** (8) ile **Abdullah b. el-Kâsım el-Kureşî** (9) ondan rivâyet etmişlerdi.

BİRÇOK bilgiler elde ettiğini, muhtelif usulleri denediğini ve bunların gilesini çektiğini bizzât zikreden (10) **Ahmed b.**

1) **El-Bidâye ve'n-nihâye** sahibi **İbn Kesir** (v. 774/1337), **İbn Asâkir'in**, **Ahmed b. Âsım** hakkında uzun bir tercüme-i hal verdiğini zikrediyorsa da (X, 319), bunu tahkik mümkün olamamıştır.

2) **Keşf el-mahcûb**, 159

3) **Tabakât'us-Sulemi**, 137; **Keşf el-mahcûb**, 159 (: **El-Hucviri**'nin, **Ahmed b. Âsım**'in **el-Muhâsibi**'nin müridi olduğuna dair kaydına diğer kaynaklarda tesâdüf olummuyor).

4) **Keşf el-mahcûb**, 159

5) **El-Bidâye**, X, 318

6) **Hilye**, IX, 280 v. d. d.

7) **Bidâye**, X, 318

8) **Hilye**, IX, 283

9) **Hilye**, IX, 296

10) **Hilye**, IX, 289; ayrıca bk. **Keşf el-mahcûb**, 159

Âsım el-Antâki, Allah'ın zâtı ile birliği hakkındaki bilgiden daha çok gönle şifa verici, kalbi ihya edici ve kulâ elverişli olan herhangi bir ilimle karşılaştığını itiraf eder (11). Onca "Her amel'in önderi bir ilim; her ilmin önderi de Allah'ın inâyetidir" (12). Ahmed b. Ebî'l-Havâri (v. 230/844) onun bir gün "Allah'ımı tanımadan önce ölmek istiyorum" (13) dediğini duymuştu. Bizzat Ahmed b. Ebî'l-Havâriye dediği gibi, ona göre Allah'ı bilme (:ma'rife), Allah'ı ikrâr etmek demek değildi; bilâkis bu, tanıdıktan sonra utanmayı gerektirecek olan bir bilgiydi (14). Nitekim kendisi diğer bir seferinde: "Sadece Allah'ımı tanıyan kimseye gibta ediyorum ve Allah'ı tanıdıkları zaman utanan âriflerin tanıyışıyla tanımayı arzuluyorum" (15) demişti.

ALLAH hakkında bu şekilde bir bilginin, kulun davranışlarındaki samimiyet için kaçınılmaz bir unsur olacağı meydandadır. Onun "Yeryüzünde senden başka biri, gökte de Allah'tan başka kimse yokmuş gibi hareket et" (16) tarzındaki tavsiyesinin tahakkuku için de daha başkası düşünülemez. Zaten ihlâs ta "İyi bir iş işlediğin zaman, bununlahatır lanmamamı, işinden dolayı büyü-tülmemeni istemen ve amelinin mükâfatını da Allah'tan başkasından beklememendir" (17). "İhlâsın en faydalısı, senden riyâ'yı, süsü ve gösterişi uzaklaştırandır" (18).

Kendisinin birkoç sözlerini rivâyet etmiş bulunan Muhammed b. Yûsuf, birgün Ahmed b. Âsım'a: "Vâsıtasıyla Allah'a yaklaşabileceğim en üstün şey nedir?" diye sorunca, "İç günahları bırakmandır" cevabını almış, bunun üzerine: "Ne oluyorda iç günahlar dışdakilerden daha ehemmiyetlidir?" diye sormuştu. Muhammed b. Yûsuf'un bu sefer aldığı cevap şuydu: "Sen iç günahları islâhtan vazgeçersen, hem dış hem de iç amellerin bozulur" (19).

AHMED b. Âsım el-Antâki, Allah'a karşı gelişler hakkındaki görüşlerini de mezkûr Muhammed b. Yûsuf'un sorusu dolayısıyla

belirtmişti: Günahların en zararlısı, hakikatte günah olduğunu bilmediğindir; daha da zararlısı ise "Allah'a karşı bir günah olduğu halde kendisini ittaatkâr bir davranış zannettiğindir." En faydalı günah ise, gözlerinin önünde canlandırarak ağladığını ve sonra da aynısını asla yapmadığıdır ki bu da tevbe-i nasûhtur (20). O, kötü hareketlerin dahi faydalı olabilecek hallerini düşünürken, itâatkâr davranışların, yalnız anlama neticesi doğuracağı tehlikelere temas etmekten kendini alamamış ve "İtaatkâr davranışların en zararlısı, kendisiyle günahlarını unuttuğun, ve sayesinde bir emniyet ve gurur duygusu yaşadığıdır" diyerek (21) kulu devamlı teyakkuza ve amellerinden mutlak şekilde emin olmağa davet etmiştir.

"Kalb nurunu, devamlı hüznü elde et; hüznün kapısını derin düşünce ile aç; fikri boş yerlerde ara ve şeytan'dan samimi bir korkuyla, onun istek ve arzularına muhâlefet ederek sakın" (22) diyen Ahmed b. Âsım el-Antâki, kendisiyle mücadele edilmeğe en lâyık olanın iblis olduğunu hatırlatır: "Uğraşılması en lüzumlu olan düşman, sana en yakın en gizli ve fakat yakınlığına rağmen sana en büyük düşman olandır. O bütün düşmanlarını sana karşı tahrik eder. İşte bu düşman da kableri vesveselerle bulandırmaya deruhde etmiş olan İblis'tir" (23). Bu hususta bizlere tavsiyesi şudur: "Bu düşmanla mücadelenizde Allah'ın yardımını isteyin" (24). Esasen isteme muvaffakiyetin kâpısıdır: "Mahrûm kalmış olan, arzulamayıştandan dolayı mahrum bırakılmış olandır; isteme, kabul etmenin anahtarıdır; kerim olan Allah istemeden önce de verir, O'nun kula olan ihsanlarının çoğu kulun isteyişinden öncedir..." (25).

MESKÜR Muhammed b. Yûsuf, bir defasında ona: "Allah'ın bana en faydalı lufu hangisidir?" diye sorunca: "Seni kendisine karşı günah işlemekten koruması ve itaate muvaffak kılmasıdır" cevabını almıştı. Bu sözü pek muhtasar bulan Muhammed b. Yûsuf, izâhını isteyince, Ahmed b. Âsım: "Yâni sana üç şeyle yardım etmesidir: bunların biri, senin he-

ves ve arzularını frenlemede kâfi gelebilecek bir akıl; diğeri, cehaletini bertaraf etmeğe yetecek bir ilim; öbürü de senden fakirlik korkusunu götürecektir zenginliktir" tarzında konuşmuştu (26). Zira o, kul için biri beğenilecek diğer ikisi de kınacak üç hal tasavvur etmekteydi: öğünülecek hal, içinde Allah'ın lutfunun olduğu, kendisine aklın ve ilmin delâlet ettiği hal; kınanılacak diğer ikisi de gaflet ile kulun kendisinden emin olması (:Emn) halleriydi (27). Allah'ın bu en büyük lutfunun içinde, ilk başta yer alan akıl, onun üzerinde ehemmiyetle durduğu hususlardan biridir. "Farzları edâ etmek gibi itaatkâr davranış, akıl yokluğu gibi musibet yoktur" (28) diyen Ahmed b. Âsım'a göre aklın en faydalısı, sana Allah'ın nimetlerini tanıtan, onların şüküründe yardımcı olan, heves ve arzularının aksine hareket edendir (29). Akıllı kimse, Allah'ın emirlerini düşünen ve kendisine zarar vereni fayda sağlayacak olandan ayırt edendir (30).

O, içinde yaşadığı zamandan memnun değildir: "Ben, islâmın başlangıcındaki gibi yalnız olduğu bir devri idrâk etmişim.. Nerede bir âlim görmek istediysem, onu dünyaya meftûn, tâzim edilmeği ve baş olmağı sever halde buldum; nerede bir âbid görmek istediysem, onu kendi ibâdetinden habersiz buldum..." (31) şeklindeki tenkidlerine, bugün elimizde bulunan 37 beyitlik uzunca bir şirinde de tesâdüf edilir:

- 11) Hilye, IX, 289
- 12) Tabakât'us-Sulemi, 139
- 13) Hilye, IX, 282
- 14) Hilye, IX, 282
- 15) Hilye, IX, 282
- 16) Tabakât'us-Sulemi, 139
- 17) Tabakât'us-Sulemi, 138
- 18) Tabakât'us-Sulemi, 138
- 19) Hilye, IX, 284
- 20) Hilye, IX, 284
- 21) Hilye, IX, 284
- 22) Hilye, IX, 288
- 23) Hilye, IX, 283
- 24) Hilye, IX, 280
- 25) Hilye, IX, 290
- 26) Hilye, IX, 284
- 27) Hilye, IX, 294
- 28) Hilye, IX, 289
- 29) Tabakât'us-Sulemi, 128
- 30) Tabakât'us-Sulemi, 139
- 31) Hilye, IX, 286; Levâkîh,

— Haberlere dayanan tecrübe edilmiş bilgilerim var; bunların arasında ilhâm yoluyla elde edilenler olduğu gibi duyduklarım da yer almakta.

— Miadlarını doldurmuş haberler veriyorum; İslâm ilk önce nasıl başlamıştı?

— Sonra tekâmülünü tamamlayınca kadar nasıl gelişti; kullanılmış bir elbise misâli nasıl oldu?

.....
— Söylemeğe başladığım ilk şey, beni İslâm için yaratana hamddir.

— O beni Âdem'in neslinden yarattı; cnler arasında bir şeytan olmadım.

....

— Sonra beni Ahmed'in (Hz. Peygamber'in) dinine soktu ve bana gaybın bilgilerini verdi... (32)

Ancak devrin arzu edilen durumda olmayışı, ümitsizliğe kapılmak için sebep olamaz; Kulun vakt'ini değerlendirmesini bilmesiyle bu halden de istifâde mümkündür: "Bu hoş bir ganimettir; ömründen geri kalamı islâh et ki geçenler afv edilsin" (33).

AHMED b. el-Antâki'nin muhtelif tabakât kitaplarında bize kadar gelmiş sözleri arasında şunlar da zikredilmelidir:

— Tamâ ateşini ümitsizlik rüzgârıyla söndür (34).

— Tevâzu'un en faydalısı, senden büyükleneği uzaklaştıran ve gazabı kaldırandır (35).

— Cihâd'ın en faziletlisi, Hakk'ı kabul etmesi için kendi nefsinle mücadelelerdir (36).

— Allah'ın insanlara ve nebilerine — Onlara salâtu olsun — karşı delilli kendi Kitâb'ıdır (37).

— Dünyaya yüz çevirmemekten daha iyi bir şey yoktur (38).

— Kalbin yumuşaklığı için akıl sahibi zikr ehlinin meclislerine devam et (39).

— Zenginliğin en faydalısı, senden fark'ı ve fakirlik korkusunu uzaklaştırandır; fark'ın en faydalısı da kendisiyle süslediğin ve

kendisinden memnun kaldığıdır (40).

— Kendisinden önce afv'ın yer almadığı hiç bir şifâ (:âfiye) yoktur; afv olmazsa belâ gelir (41). Kalbinin salâhını istiyorsan, buna dilin tutmakla yardımında bulun (42).

— Senin kendi günahını ehemmiyetsiz görmen ve içinde bulunduğun halden memnun kalman gibi musibet olamaz (43).

— Kulun kendi nefs'ini az tanımasının alâmeti, hayâ ve korkusunun azlığıdır (44).

— Yakîn, Allah'ın, vâsıtasıyla âhiretin ahvâlini görmesi ve bunları bizzât müşâhede etsin diye kendisi ile âhiretin arasında her türlü engeli kaldırması için, kulun kalbine yerleştirdiği bir nurdur (45).

— Yakîn'in en faydalısı, yakinen bildiğini gözünde büyüten ve bundan başkasını gözünde küçültendir (46).

AHMED b. Âsım el-Antâki'den bugün elimizde iki küçük risâle bulunmaktadır. Bunların biri Devâ dâ el-kulûb va ma'rifet himem en-nefs ve âdâbunû'dur ki, kalbin manevî hastalıkları ile nefse hasredilmiştir. El-Gazzâlî'nin (v. 505/1111) pek sık zikrettiği bu eserin sūfiye arasında hayli tutulduğu da hatırlatılmalıdır. Nitekim el-Hakim et-Tirmizî (v. 320/932), gençlik yıllarında okuduğu bu kitabın tesiri altında kaldığını bizzât imlâ ettiği tercüme-i hâlinde (47) kaydeder. Diğer risâlesi olan Kitâbu's-şubuhât ise, farzlarla ilgili hususlarda izaha muhtaç bazı halleri işler. Her iki risâlede (48) el-Hasan el Basrî (49), İbn Sirin, Evzai, Tâvus, İbn İyâz ve İbn Esbât gibi, sahanın otoritelerine dayanan rivâyetler yer alır.

Hakkında kesin bir tarih olmamakla beraber onun, hocası Ebû Suleymân ed-Dârânî'nin vefât ettiği Dimaşk'ta, hicri 220 (:milâdi 835) senelerine doğru Hakk'ın rahmetine kavuştuğuna muhakkak nazariyle bakılabilir.

32) Hilye, IX, 296-7; Ahmed b. Âsım'ın bundan başka bazı şiirleri el-Bidâye ve'n-nihâye'de (X, 318-9) yer almaktadır.

- 33) Tabakât'us-Sulemi, 140; Hilye, IX, 281; Sıfat'us-safva, IV, 252
34) Hilye, IX, 288
35) Tabakât'us-Sulemi, 138
36) Hilye, IX, 283
37) Hilye, IX, 295
38) Hilye, IX, 282
39) Hilye, IX, 288
40) Hilye, IX, 283; Tabkât'us-Sulemi, 138; Keşf el-mahcûb, 159 (:El-Huviri, Ahmed b. Âsım'ı, fark'ı tafdil edenlerden kabul etmektedir. Bk. s. 160).
41) Hilye, IX, 293
42) Tabakât'us-Sulemi, 139; R. el-Kuseyriyye, 19.
43) Hilye, IX, 289
44) Tabakât'us-Sulemi, 138.
45) Tabakât'us-Sulemi, 139
46) Hilye, IX, 282; Sıfat'us-safva, IV, 252
47) Buduvv ş'e'n el-Hakim et-Tirmizî, İsmâil Sâib Efendi Kitapları, (1/1517), var. 210 a-b.
48) Sonuncu risâle, Sprenger tarafından JRASB'de (1856) tetkik mevzuu edilmiştir (Bk. s. 133-150).

● KIZIL ZINDANLARDA 15 YIL...

● Usta kalem Cavit Ersen'in, Rus vahşetini, gaddarlığını ve Müslümanlara yaptığı eziyetleri anlatan muazzam eseri, pek yakında çıkıyor.

● KIZIL ZINDANLARDA 15 YIL...